

Fundusz Kultury Narodowej Józefa Piłsudskiego – zamysł i realizacja

/streszczenie/

Fundusz Kultury Narodowej powołano uchwałą Rady Ministrów z 2 kwietnia 1928 roku. Utworzenie Funduszu Kultury Narodowej było efektem poszukiwań sposobu zaopatrzenia potrzeb twórców – uczonych, literatów i artystów, wykraczającego poza zwykłe, budżetowe działania ministerialne. Dyrektorem Funduszu został działacz oświatowy i naukowy – Stanisław Michalski, wcześniej dyrektor Departamentu Nauki i Szkół Wyższych w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Pełnił też funkcję kierownika Działu Nauki w Kasie imienia Józefa Mianowskiego. Nowa instytucja zyskiwała szczególną wartość historyczną i kulturową w odrodzonym państwie polskim. Fundusz odgrywał wyjątkową rolę, ponieważ świadczył o docenianiu perspektywicznego znaczenia twórczości, która stanowi nie tylko dorobek poszczególnych uczonych, literatów i artystów, ale też trwale narastający zasób kultury narodowej.

Od końca 1936 roku podejmowano zabiegi mające na celu modernizację organizacyjno-prawną Funduszu. Efektem tego było uchwalenie przez Sejm 16 czerwca 1937 roku ustawy o Funduszu Kultury Narodowej Józefa Piłsudskiego. Wcześniej Fundusz wspierał twórców stypendiami i zasiłkami. W nowych realiach uzyskał osobowość prawną i możliwość wprowadzania twórczości naukowej i artystycznej „do życia kulturalnego, społecznego i gospodarczego Rzeczypospolitej przez współpracę z organami rządowymi, samorządowymi, a także instytucjami społecznymi”. Nie bez znaczenia była postać patrona, ponieważ posiadała nie tylko symboliczną, ale i propagandową wymowę. Piłsudski zdecydował o realizacji tej idei Funduszu, okazując instytucji kierowanej przez Michalskiego przychylność, która pozwoliła na przetrwanie trudnego okresu, jakim były lata światowej recesji gospodarczej. Kiedy powstał Fundusz Kultury Narodowej, istniał właśnie rząd Piłsudskiego.

W czasie II wojny światowej powrócono do formy Funduszu, jednak bez imienia Józefa Piłsudskiego oraz z umniejszeniem rangi, ponieważ ulokowano Fundusz w ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Formalnie jednak nie usunięto ustawą miana Józefa Piłsudskiego. Fundusz zmienił charakter swej działalności w kierunku organizacji pomocowej, zwłaszcza wobec twórców przebywających w okupowanym kraju.

Zakończenie II wojny światowej w Europie łączyło się z cofnięciem uznania aliantów dla rządu RP na uchodźstwie. Fundusz Kultury Narodowej – ówczesnie kierowany przez Mariana

Książkiewicza – został wcielony do brytyjskiego Tymczasowego Komitetu Skarbowego do spraw Polskich (Interim Treasury Committee for Polish Questions, ITC). W obrębie brytyjskiego Komitetu Fundusz stanowił jedynie sekcję Działu Oświaty ITC. Oznaczało to ograniczenie działalności subsydialnej do Polaków zamieszkałych w Wielkiej Brytanii.

Stan ten trwał do 31 marca 1947 roku, kiedy to pozostałości po Funduszu Kultury Narodowej zostały rozwiązane. Władze komunistyczne podjęły po wojnie działania pozorujące istnienie dawnego Funduszu. Również środowisko akademickie nie domagało się jego reaktywacji, opowiadając się jedynie za nowym Funduszem Badań Naukowych.

Mateusz Hübner

Józef Piłsudski National Culture Fund – idea and realization

/summary/

The National Culture Fund was established by a resolution of the Council of Ministers of April 2, 1928. The establishment of the National Culture Fund was the result of a search for a way to supply the needs of authors – scholars, writers and artists, going beyond the usual budgetary ministerial activities. Stanisław Michalski – an educational and scientific activist, former director of the Department of Science and Higher Education at the Ministry of Religious Affairs and Public Education – was appointed as the director of the Fund. He was also the head of the Science Department at the Józef Mianowski Fund – A Foundation for the Promotion of Science. The new institution gained a special historical and cultural value in the reborn Polish state. The Fund played a unique role, because it demonstrated the appreciation of the perspective importance of creativity, which is not only the achievements of individual scholars, writers and artists, but also the constantly growing resource of national culture.

From the end of 1936, efforts were made to modernize the Fund's organisational and legal structure. As a result, the Sejm passed the act on the Józef Piłsudski National Culture Fund on June 16, 1937. The Fund had previously supported authors with scholarships and allowances. In new circumstances it has been given the opportunity to introduce scientific and artistic creativity "into the cultural, social and economic life of the Republic of Poland through cooperation with government and local government bodies, as well as social institutions". The Fund acquired legal personality. The figure of the patron was not without significance because it had not only a symbolic but also propaganda meaning. Piłsudski was the originator of the National Culture Fund. It was he who decided to implement this idea, showing favour to the institution led by Michalski, which allowed it to survive the difficult period of the years of the global economic recession. When the National Culture Fund was established, it was Piłsudski's government that existed.

During World War II, the form of the Fund was restored but without the name of Józef Piłsudski and with a decrease in rank, because the Fund was located within the Ministry of the Interior. Formally, however, the name of Józef Piłsudski was not removed by law. The fund changed the nature of its activity towards an aid organisation, especially towards artists residing in the occupied country.

The end of World War II in Europe was associated with the withdrawal of Allied recognition for the Polish government in exile. The National Culture Fund – then headed by Marian Książkiewicz – was incorporated into the British Interim Treasury Committee for Polish Questions (ITC). Within the UK Committee, the Fund was only a section of the ITC Education Department. This meant limiting the subsidy activity to Poles living in Great Britain.

This state of affairs lasted until the March 31st, 1947, when the remains of the National Culture Fund were dissolved. After the war, the communist authorities took steps to simulate the existence of the former Fund. Also, the academic community did not ask for his reaction, opting only for the new Scientific Research Fund.

Mateusz Piłbon